

ВІДДІЛ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ

«МЕТОДИЧНА СПАДЩИНА М. В. БОГДАНОВИЧА:
СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ»

19 листопада 2015 року

м. Київ

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ
(ЗА ПІДРУЧНИКАМИ М.БОГДАНОВИЧА)

*Кипиченко Наталія Сергіївна,
Педагогічний інститут Київського
університету імені Бориса Грінченка,
викладач кафедри початкової освіти
та методик гуманітарних дисциплін*

Демократизація українського суспільства, зміна соціально-економічних умов зумовлюють необхідність удосконалення навчально-виховного процесу початкової школи, яка має сприяти зростанню духовного потенціалу учнів, які б легко й вільно могли спілкуватися. Відтак формування комунікативної компетентності учнів є пріоритетним завданням змісту як мовної освіти в Україні, так і змісту початкової загальної освіти.

Упроваджений Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) визначає, що учень має мати не лише знання про мовні засоби, а й активно застосовувати мову як засіб спілкування і самовираження, вільно висловлювати власні думки, в усній та письмовій формі здійснювати мовленнєву діяльність. Науковці (М. Вашуленко, Л. Варзацька, І. Гудзик, К. Пономарьова, О. Хорошковська) працюють над розробленням нормативного і навчально-методичного забезпечення організації навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного підходу. Водночас вивчення психолого-педагогічних, методичних досліджень, підручників для початкової школи і шкільної практики засвідчило відсутність належної кореляції між змістом навчальних предметів та інтеграції навчальних можливостей, що позначається на кількісних та якісних характеристиках мовлення учнів молодшого шкільного віку, проковує різні помилки і, як результат, – у школярів спостерігаються недостатньо сформовані комунікативні вміння та навички.

Вивчення сучасних наукових джерел засвідчує, що вчені рекомендують розвиток комунікативних умінь учнів початкової школи здійснювати шляхом їх активного залучення до вирішення мовленнєво-мисленнєвих, комунікативних завдань. Сформованість комунікативних умінь не завжди виправдовує ті зусилля, що затрачаються на їхнє оволодіння. Багато в чому це пояснюється тим, що процесу навчання на уроках не завжди властива чітка комунікативна спрямованість, не дивлячись на те, що формування комунікативних умінь передбачене програмою для початкової школи та розроблене у працях С. Абрамовича, М. Баранова, М. Вашуленка,

Л. Давидюк, С. Дубовик, А. Капської, О. Лобчук, М. Львова, Л. Мацько, Н. Пашківської, М. Пентилюк та інших учених.

Сучасними педагогами часто керує стереотип того, що комунікативні вміння розвиваються в учнів лише на уроках гуманітарного циклу (українська мова, літературне читання). Вчителі початкової школи часто нехтують потенційними можливостями освітньої галузі «Математика», вивчення якої має на меті «формування в учнів здатності логічно міркувати, вміння виділяти властивості предметів і явищ навколишнього світу; виховання зосередженості, наполегливості, працьовитості, самостійності та ін.; розвиток інтелекту, пам'яті, мовлення, уяви» [4, с.138].

Зрозуміло, що не всі школярі знайдуть у повсякденному житті застосування математичним знанням, але набуті на уроках уміння та навички спілкування допоможуть їм успішно соціалізуватися. Саме тому важливе значення в організації навчально-виховного процесу початкової школи належить формуванню в учнів комунікативних умінь та навичок.

Ретроспективний аналіз засвідчив, що наукових розвідок, присвячених особливостям модернізації вітчизняної початкової математичної освіти, не так багато, зокрема це праці М. Богдановича, М. Бантової, Г. Бельтюкової, Г. Белошистої, Н. Глузман, Н. Істоміної, Л. Кочиної, О. Корчевської, О. Комар, Л. Коваль, Л. Петерсон, С. Скворцової та ін.

Зазначимо, що впровадження Державного стандарту сприяло розробленню і використанню у процесі початкового навчання математики варіативних навчальних програм і підручників, навчальних посібників. Так, поряд із «класичною» навчальною програмою (авт.: Богданович М., Кочина Л., Листопад Н., Шпакова В.), функціонують інші – «Математика», 1–4 класи (авт.: Скворцова С., Тарнавська С.); «Математика. Росток», 1–4 класи (авт.: Петерсон Л.); «Програми для початкових класів загальноосвітніх шкіл. Система розвивального навчання Б. Ельконіна і В. Давидова» (ННМЦ «Розвивальне навчання»); «Програма інтегрованого курсу з математики, читання, курсу «Я і Україна», «Основ здоров'я», 1 клас (авт.: Вашуленко М., Бібік Н., Кочина Л., Коваль Н.). Хоча розподіл матеріалу за роками навчання у програмах різний, але всі вони реалізують зміст освітньої галузі «Математика», окреслений Державним стандартом. Наголосимо на тому, що останнім часом програма, підручники і робочі зошити М. Богдановича та Г. Лишенка піддаються критиці науковців, учителів-практиків та батьків, які вважають, що навчальні комплекти М. Богдановича не відповідають належним чином існуючим вимогам, мають обмежений потенціал для розвитку комунікативного потенціалу учнів. Ми не погоджуємося з їхньою думкою. Вважаємо, що означені навчальні комплекти мають необхідні

змістові ресурси для формування в молодших школярів усного мовлення, вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу [2, 3].

Мета статті – визначити особливості роботи вчителя початкової над розвитком комунікативних умінь учнів на уроках математики (за підручником М. Богдановича).

Аналіз педагогічної спадщини М. Богдановича засвідчив, що вчений, автор підручників із математики для початкової школи, методист, значної уваги надавав розвитку комунікативних умінь молодших школярів. Він зазначав, що «сучасна дидактика привертає увагу до творчого (осмисленого) відтворення навчального матеріалу в процесі перевірки знань. Такий підхід змінює співвідношення контрольної і навчальної функцій перевірки та є засобом поглиблення та засвоєння знань, розвитку комунікативних умінь учнів. Навчальні резерви опитування доцільно спрямовувати на посилення пізнавальної активності учнів класу, зокрема на усвідомлення програмового матеріалу тими учнями, які відстають у навчанні» [1, с.51].

М. Богданович був переконаний, що «навчальні резерви опитування доцільно спрямовувати на посилення пізнавальної активності учнів класу, зокрема на усвідомлення програмового матеріалу тими учнями, які відстають у навчанні» [1, с.53]. На думку вченого, «педагогічний такт, об'єктивна вимогливість учителя, що поєднується з його бажанням допомогти кожному учневі, сприяють формуванню у дітей відкритості» [1, с.55]. Вважав, щоб «усунути випадковість у доборі запитань і завдань для опитування, контролювати частоту їх постановки, варто до кожної великої теми наперед сформулювати і записати можливі запитання і основні завдання. Це стане у нагоді під час підготовки до кожного окремого уроку» [1, с.55]. Безперечно, розроблення завдань для опитування з кожної теми є відповідальною справою. Вчений був упевнений, що у початковій школи в процесі усного опитування учнів не доцільно оцінювати занадто суворо.

Під час вивчення математики, на думку науковця, варто застосовувати індивідуальне і фронтальне опитування. За першим варіантом, учень виконує завдання на дошці й відповідає перед класом на поставлені йому запитання, а за другим – учитель пропонує завдання всьому класу і на них відповідають кілька школярів. Такі варіанти опитувань доцільно проводити на кожному уроці, за таким алгоритмом: один або кілька учнів виконують завдання біля дошки, інші – самостійно або в парах. Потім школяр, який працював біля дошки, пояснює виконані обчислення, відповідає перед класом на поставлені запитання. Педагог має слідкувати за тим, щоб відповіді були наближені до зв'язного пояснення. Учні класу перевіряють правильність обчислення, за пропозицією вчителя уточнюють відповіді. Можливим є також варіант, за

яким учень може працювати біля дошки самостійно за завданнями, записаними на картці. Учитель, зазвичай, сам перевіряє правильність виконання і виставляє оцінку. Хоча, на нашу думку, доцільніше стимулювати до цього учнів класу, які можуть ставити йому додаткові запитання. Об'єктивність оцінки й активність дітей у процесі усного опитування значною мірою залежать від обсягу і змісту поставлених завдань, їх комунікативної спрямованості. Здебільшого одне із завдань чи запитань стосується матеріалу попереднього уроку, а інше – теми, яка вивчається. М. Богданович наголошує на тому, що «від уроку до уроку має спостерігатися певна наступність завдань» [1, с.56].

Серед типових завдань, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, виокремлюємо такі: складання відгуку на роботу товариша; завдання на зразок «закінчи речення ...», «визнач помилку в твердженнях, міркуваннях»; завдання для роботи в парах чи групах, наприклад, завдання «скласти кросворд»; використання трьох видів діалогу: діалог у великій групі «учитель-учні», діалог у невеликій групі «учень-учні», діалог в парі «учень-учень»; завдання, що супроводжуються інструкцією: «Поясни ...», «Доведи ...» або «Обґрунтуй свою думку ...».

Подаємо зразки завдань для розвитку комунікативних умінь учнів другого класу.

270. Розглянь запис і поясни розв'язання.
 $35 + 48 = 30 + 5 + 40 + 8 = 70 + 13 = 83$

16. Склади задачу усно. Розв'язання запиши.

77. Прочитай пояснення. Виконай завдання.

Рік — основна одиниця вимірювання часу, пов'язане з рухом Землі навколо Сонця. Рік поділяють на **12 місяців**.
 Є 4 пори року: **зима, весна, літо й осінь**.

Зимові місяці — **грудень, січень, лютий**; весняні — **березень, квітень, травень**; літні — **червень, липень, серпень**; осінні — **вересень, жовтень, листопад**.

Повтори назви всіх місяців. Дізнайся за календарем скільки днів у кожному місяці.

813*. Які з поданих висловлень завжди істинні (правильні), які — завжди хибні (неправильні), а які можуть бути істинними або хибними?

- 1) Двоцифрове число більше за одинцифрове.
- 2) Зменшуване більше за різницю.
- 3) Від'ємник більший за різницю.
- 4) Сума не може дорівнювати доданку.
- 5) Батько старший за дідуся.

Таким чином, на основі поданої інформації можна зробити висновок, що розвиток комунікативних умінь учнів початкової школи на уроках математики залежить від уміння вчителя підбирати комунікативно

спрямовані завдання, організувати в спрямовувати роботу школярів у парах, групах, мотивувати дітей до висловлення власної думки.

Список використаних джерел

1. Богданович М. В., Будна Н. О., Лищенко Г. П. Урок математики в початковій школі : навч. посіб. / М. В. Богданович, Н. О. Будна, Г.П.Лищенко. – Тернопіль : Навчальна книга, 2004. – 208 с.

2. Богданович М.В. Математика: підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.В. Богданович, Г.П. Лищенко. – 2-ге вид. – К.: Генеза, 2013. – 160 с.

3. Богданович М.В. Математика: підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.В. Богданович, Г.П. Лищенко. К.: Генеза, 2015. – 3-ге вид. – 160 с.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К. : Видавничий дім «освіта», 2012. – 392 с.